

APLICACIÓ EDUCATIVA I ESCOLAR DE LES DANSES FOLKLÒRIQUES

B. Alfredo Larraz Urgeles, professor d'EF en el C.P. San Juan de la Peña de Jaca (Osca)

Les danses folklòriques han estat l'expressió física de la cultura dels agrupaments socials.

Estudi de la integració de la dansa popular i folklòrica en els programes d'activitats dinàmico-educatives o recreatives.

Introducció

Les danses folklòriques, utilitzades amb una visió oberta i amb una metodologia adequada, presenten una aportació educativa important a les classes d'EF escolar.

Danses col·lectives i/o danses folklòriques

Des d'una perspectiva educativa, el terme danses col·lectives desmitifica el folklore i n'allunya el que té de purisme, tradicionalisme, autenticitat i simbolisme.

Aquest terme de danses col·lectives es refereix a una utilització més espontània, més oberta a la creació, a l'experimentació i a les variacions.

"El folklore suposa, en efecte, un purisme, un respecte a la tradició, una

recerca de l'autenticitat i fins i tot un simbolisme que ultrapassen el problema educatiu al qual ha de fer front l'educació física escolar" (Y. Surrel, 1973).

No pretenem pas afirmar que el folklore no sigui interessant, però per a nosaltres ho és més l'ús que en fem.

El folklore fou durant molt de temps una art popular les tècniques del qual eren familiars i força elementals, de manera que donava a un gran nombre de persones l'oportunitat d'expressar-se. Pertanyia a tothom, no era pas de l'èlite o dels professionals; no hi havia d'un cantó els iniciats i de l'altre el públic. Existia un art simple, viu, obert a tothom, viscut i inventat per tothom. És justament aquesta dinàmica la que volem recrear a les nostres sessions.

El nostre treball es fonamenta en les

danses folklòriques de tots els països, amb una visió àmplia i universal de les riques aportacions que aquests continguts poden oferir al "vívid" motor del nen.

Les danses col·lectives es limiten a ser "dansades", val a dir que utilitzen moviments ordenats en l'espai, ritmats en el temps i proveïts d'un suport sonor, però són sobretot executades en grup.

Projecte d'animació a partir de les danses col·lectives

Objectius i continguts

1er. El plaer de ballar, el plaer de l'activitat. La dansa col·lectiva allibera el grup de les tensions, és cooperativa, reforça la cohesió, responsabilitza l'individu en una realització comuna, fa

El plaer de ballar, el plaer de l'activitat. La dansa col·lectiva allibera el grup de les tensions, és cooperativa, reforça la cohesió, responsabilitza l'individu en una realització comuna, fa accedir a cada individu a una major disponibilitat motriu; sempre salvaguarda el que és essencial: l'alegria de ballar.

accedir a cada individu a una major disponibilitat motriu; sempre salvaguarda el que és essencial: l'alegria de ballar.

2on. Ballar bé suposa una comprensió de l'activitat. Els objectius d'aquesta activitat a nivell cognoscitiu i psico-motor són: un bon domini corporal, una bona organització temporal i una bona estructuració de l'espai pròxim i llunyà.

El domini corporal

– Comporta aspectes perceptius com són: un millor coneixement de sí mateix, una presa de consciència més fina del cos, coses totes que repercutiran en el millor domini del gest (precisió, coordinació dels recolzaments).

– Guarda relació també amb el millorament de les habilitats motrius, que en el cas de les danses col·lectives són bàsicament referides a les habilitats de les cames, denominades “passos”, consistents en accions motrius repetitives que és possible sistematitzar (pas de marxa, saltiró, polca...).

Aquests passos poden ser de dues menes:

– els qui el nen ja posseeix i sorgeixen de forma natural quan se'l posa en situació (Ch. Boucquey, 1974); són els anomenats passos espontanis. Per exemple, la marxa, la carrera, els passos en salt, el galop, el salt, la polca.

– els qui requereixen una aprenentatge, els passos específics, ja que el nen no els posseeix; es tracta en la major part de combinacions, associacions, derivacions o descomposicions de formes simples (passos espontanis) que s'organitzen en el temps. L'encadenament és la unió de diferents passos que neix de les coordinacions cada cop més fines i que suposen un millor domini. Aquests passos, un cop que han estat

apresos, poden automatitzar-se i servir de trampolí per a l'aprenentatge d'altres de nous, per exemple els diferents passos de la jota aragonesa, els de la sardana, les sevillanes, la bolantiantza de Valcarlos A. Larraz, 1986).

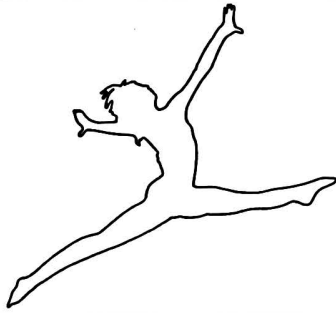
L'organització temporal

Robins afirma que la música i el ritme,

transformats en moviment pel cos del nen, fan que aquest accedeixi a la percepció. Així, doncs, la percepció temporal tindrà com a base allò que és viscut.

Com a elements de la percepció temporal tenim (Fraise, 1976):

– les nocions de durada o aspecte quantitatiu de la percepció temporal

(cadència, silencis, frases, compàs...).

- les nocions d'ordre o aspecte qualitatiu de la percepció temporal (estructures rítmiques, accentuacions).

L'estructuració de l'espai

En les danses sorgeixen problemes de percepció i estructuració de l'espai. Aquests poden agrupar-se en:

- espai propi, qüestions relacionades amb l'ús de l'orientació del propi cos i del seu propi espai d'acció. Per exemple, quan s'avança cap endavant i tot seguit es gira a l'esquerra, es creua la cama dreta per darrere de l'esquerra i es recolza la part davantera del peu;
- espai llunyà, que pot denominar-se també espai comú, en el qual les accions de l'individu adquireixen un altre sentit i formen part d'unes agrupacions, unes figures o unes evolucions

(coreografies) més o menys complexes. N'és un exemple la fila que es creua amb una altra per formar després un cercle.

Principis metodològics

És important donar a entendre als nens que són capaços de "fer" sense atendre a un model.

- Cal partir d'allò que existeix, és a dir, dels gestos que són espontanis a la seva edat.
- Normalment tots els nens de més de 6 anys saben: marxar, córrer, saltar, galopar, saltironar, i amb tot això posen en joc les seves coordinacions elementals. Això no farà més que facilitar la confiança que l'individu té en ell mateix, el que farà que s'organitzi o que reorganitzi la seva pròpia motricitat.
- Formularem propostes de situacions

lúdiques de recerca, per part del nen, de la relació cos-música. L'educador ajudarà el nen a sentir l'acord gest-música i li proposarà ritmes en els quals la pulsació coincideixi amb el seu temps espontani (al voltant de les 90 pulsacions per min.). Durant tot un període o fase preliminar, l'educador és qui ha d'adaptar-se al nen: "cal seguir el nen per tal que ell posteriorment ens pugui seguir" (N. Lamouroux, 1985).

Progressivament, el nen sentirà la sincronització cos-ritme i ell mateix podrà assajar per a posar-s'hi d'acord. És així com es desenvoluparan les primeres formes de control motor i de coordinació sensoriomotriu. (P. ex.: temptativa d'ajustar-se a una polca o a un vals).

- Els assoliments de cadascú serviran de trampolí per a noves investigacions (nous descobriments); els descobriments dels uns enriquiran els altres o s'hi bescanviaran, i observarem com a poc a poc s'aniran "repertoriant" aspectes com passes, elements de la percepció temporal, elements de la percepció espacial; tots ells sense haverlos adquirit de forma sistemàtica.

- Procurarem crear un ambient distès i alegre.

- En aquests tipus de treball és important un clima de confiança i d'acolliment; sobretot quan alguns alumnes presenten actituds de rebuig en front les activitats d'expressió.

- Les danses folklòriques com a mitjà i no pas com a fi: ens ha d'interessar més el procés que no pas acabar una dansa ballada amb molta perfecció.

- Intentar defugir l'aprenentatge sistemàtic, tancat.

- El nen ha de ser: objecte (l'adult li aporta continguts); subjecte (l'educador facilita l'emergència d'aportacions per nen), i agent (l'adult ajuda a la

L'avaluació podrà fer-se en funció de la valoració de l'interès demostrat en l'activitat, dels continguts adquirits i del procediment utilitzat.

És important donar a entendre als nens que són capaços de "fer" sense atendre a un model.

preparació de projectes en grup per part del nen).

– Cal recordar que per aconseguir una major autonomia haurem de tenir en compte: el domini d'un major nombre de situacions (educació divergent), el desenvolupament de l'esperit crític i la capacitat de prendre iniciatives.

Els procediments

– Els procediments que principalment proposem són la recerca o solució de problemes, i en poques ocasions utilitzarem aproximacions successives i encadenaments. Potenciarem al màxim, doncs, la pedagogia del descobriment i de la recerca.

Els mitjans

– Les ajudes visuals les utilitzarem només en comptades ocasions; no és pas convenient ajudar-se molt de les demostracions-imitacions.

– Els ajuts auditius sense contingut verbal (ajuts sonors) els utilitzarem considerablement per a reforçar els elements de la percepció temporal; entre aquests, la cadència o l'estructura rítmica d'un pas específic.

– Pel que fa als ajuts amb contingut verbal o instruccions, procurarem que siguin els justos i que continguin signes adaptades al nen.

L'avaluació podrà fer-se en funció de la valoració de l'interès demostrat en l'activitat, dels continguts adquirits i del procediment utilitzat.

Exemple de treball pràctic a partir d'una determinada dansa folklòrica

Objectiu general

– Millorament de les conductes psicomotrius. Millorament de les conductes sociomotrius (cooperació).

Ida Rubinstein bailando con Nijinski, dibuix de Jean Cocteau.

Objectius de la situació

– Ser capaç de buscar l'automatisme comú del grup, procedint de l'individual al col·lectiu. Sistematitzar aquest automatisme. Buscar variants. Partir d'allò que es té.

– Ser capaç d'aconseguir una organització ràpida i col·lectiva.

– Ser capaç de descobrir elements de la percepció temporal: la pulsació, la frase. Sistematitzar-los.

– Ballar aquesta dansa prenent com a base el treball anterior.

Condicionament del material

– Música: "Big John". Danses del Canadà. Col·lecció Unidisc. EX 45.564.

Propostes de treball

A. Treball de recerca

– Recerca individual de l'automatisme de cames més idoni, natural, senzill, adequat i espontani a la dita música. Buscar-ne de diferents per acabar triant-ne un.

– Per parelles l'un ensenya a l'altre el que ha descobert. Elegir-ne un per a la parella.

– Una parella s'ajunta amb una altra i fan el mateix procés.

– Un grup de 4 s'uneix amb un altre de 4.

– Els grups de 8 demostren cadascú el seu automatisme.

– Elecció de l'automatisme comú.

– Valorar d'altres de trobats però que no s'han triat.

– Possibles automatismes o passos: saltiró, marxa, passos laterals, galop lateral, combinats...

– Sistematitzar el pas descobert: saltiró, dr. dr. es. es.

– Variants de saltiró

• davant-darrere; al lloc

• lateral (dreta-esquerra)

• creuat lateral (davant, darrere, l'un per davant, l'altre per darrere)

• no creuat

• girat

– Valorar el treball sociomotor: cooperatiu.

B. Aprenentatge de la dansa

– Aprenentatge pròpiament dit per anàlisi progressiva (descripció de la dansa: fitxa 1). Esmentant especialment el pas de pivot (per demostració-imitació), i donant les referències d'espai pròxim i comú.

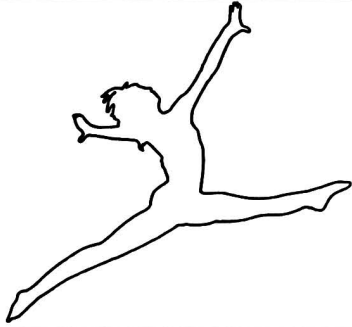
– Perfeccionament de la dansa

– millorament dels automatismes; delimitació del seu ús; saltiró, marxa, pivot

– percepció de l'espai pròxim: cal orientar-se al principi de la dansa, en el passeig el noi ho fa per dins, en acabar retrocedeix per tornar a començar

– percepció del propi cos, presa de consciència del recolzament: en el pivot (canvi de pes del cos)

– elements de la percepció temporal: frase, cadència.

Fitxa 1

Big John

Referència: *Danses du Canada*. Unidisc. EX 45.564

Posició inicial - noia

En parelles amb els braços en "Y" - noi

Disposició

Sobre un cercle, una parella al costat de l'altre mirant al centre.

El noi es col.loca a l'esquerra de la noia.

Temps musicals

- Compassos: 4/4

- Frases: A = 8 compassos de 4 temps = 32 pulsacions

B = 8 compassos de 4 temps = 32 pulsacions

- Encadenament: 5 vegades A + B

Passos marxa, saltiró, pivot (cada pas correspon a una pulsació)

Coreografia

1. Dins-fora

- 4 pulsacions = començant amb el peu dret cap al centre, 4 passos de saltiró molt lleuger, en el darrer pas elevar els braços per davant i amunt

- 4 pulsacions = retornar al lloc amb 4

passos de saltiró cap enrere, baixant els braços

2. Entre noies

- 4 pulsacions = deixar-se anar de mans, noies soles s'avancen cap al centre amb 4 passos de saltiró enrere

3. Nois dins

- 4 pulsacions = ara són els nois els qui entren dins amb 4 passos de saltiró
- 4 pulsacions = retornen fent un gir per l'esquerra i s'hi col.loquen amb 4 passos de saltiró davant de la noia que era en un principi a la seva esquerra; finalment es troben de cara a cara amb la seva nova parella.

4. Pivot

- 16 pulsacions = s'agafen les noves parelles i fan 16 passos de pivot (SAR) (sentit de les agulles del rellotge)

5. Passeig

- 16 pulsacions = agafats en posició de passeig (el noi agafa la noia per la cintura amb el braç dret i aquesta posa la mà esquerra sobre l'espatlla esquerra del noi) fan un passeig per parelles sobre el cercle (SIAR) (sentit invers agulles del rellotge) amb 16 passos de marxa.

A la fi del passeig el noi deixa la seva noia sobre el cercle i a la seva dreta.

Desenvolupament

- Introducció 1 compàs de 4 temps

- Frase A

Compassos 1 i 2 = dins-fora

2 compassos 3 i 4 = dins-fora

Compassos 5 i 6 = entren noies

Compassos 7 i 8 = nois dintre

- Frase B

Compassos de l'1 al 8 pivot

Compassos del 9 al 16 = passeig

- Tornar a començar 4 vegades més, cada cop canviant de parella.

Descripció del pas de pivot

- El pas es realitza en el lloc, per parelles, girant en SAR

- Forma d'agafar-se: la mà dreta de cadascú recolza damunt l'espatlla dreta del seu company. Es donen la mà esquerra com si se saludessin. S'avança el peu dret de cadascú de tal forma que siguin a tocar les cares externes d'ambdós peus.

- Desenvolupament: recolza en l'estructura rítmica

- en recolzar el peu dret, la cama lleugerament flexionada, desplaçant-lo lleugerament cap a l'esquerra

- en portar la punta del peu esquerre cap a l'esquerra i recolzar-hi elevant el peu dret per poder iniciar el següent pas.

BIBLIOGRAFIA

BOUCQUEY, C.- *Le rythme en éducation physique*. París: Revista EPS, 1974.

FRAISSE, P.- *Psicología del ritmo*. Madrid: Ed. Morata, 1976.

LAMOUREUX, N., LAS, M. PESQUIÉ, S. FAYRE, P.- *Dossier Tiers Temps Pédagogique. L'enfant et le temps en éducation physique. Danses collectives*. París: Revista EPS nº 141. 1973.

LAMOUREUX, N., PESQUIÉ, S.- *Rencontres*. París: Revista EPS. 1984.

LARRAZ, A.- *Experiencia de aprendizaje de una destreza: El*

paso básico de la danza folklórica "Bolant-iantza" de Valcarlos (Navarra). Trabajo no publicado. Lérida: INEFC. 1986.

LE BOULCH, J.- *El desarrollo psicomotor desde el nacimiento a los seis años. Práctica de la psicomotricidad en preescolar*. Madrid: Ed. Doñate. 1983.

LE BOULCH, J.- *La educación Psicomotriz en la escuela primaria*. Barcelona: Ed. Paidós. 1984.

SURREL, Y.- *Dossier Tiers Temps Pédagogique. L'enfant et le temps en éducation physique. Danses collectives*. París: Revista EPS nº 141. 1973.